

W najnowszym, 143 numerze „Didaskaliów”

AKTYWIŚCI

Jan Sowa. Ekonomia polityczna, głupcze! W stronę postępowych form uczestnictwa

Jan Sowa zastanawia się nad możliwościami partycypacji w demokracji. Przywołując rys historyczny ustroju demokratycznego, pokazuje, jak odległe są współczesne zachodnie demokracje liberalne od greckiego pierwowzoru oraz przygląda się historii demokracji amerykańskiej. Opisuje również strategię okupacji będącej formą oporu i włączenia głosu obywateli i obywaterek w ramy politycznego *status quo*. Zastanawia się nad modelami demokracji pracowniczej i budżetem partycypacyjnym jako modelami aktywizacji i upodmiotowienia pracowników zakładów pracy i mieszkańców miast.

Patrycja Cembrzyńska. Profanacje i protesty. Sceny na golasa

Tekst na motywach bajki „Nowe szaty cesarza” Hansa Christiana Andersena. Przyglądając się ciałom, które na golasa pojawiają się w przestrzeni publicznej i zakłócają panujący w niej porządek, autorka pisze o nagości jako formie krytyki kultury i praktyce dekonstrukcji patriarchalnej władzy i męskości. Pokazuje, że współczesne praktyki oporu politycznego korzystają z karnawałowego skryptu spotkania ciał ubranych (reprezentujących władzę, normę kulturową) i rozebranych (rzucających wyzwanie dyscyplinującej formie).

Dowiadujemy się, czemu nagi protest zawdzięcza swoją popularność i dlaczego stał się bronią politycznych opozycjonistów, przede wszystkim pacyfistów. W tekście analizowane są m.in.: film Artura Żmijewskiego „KR WP”, działania aktywistów z Baring Witness oraz członkiń ukraińskiej grupy Femen.

Christel Stalpaert. This Body is in Danger! Ekologia, protesty i aktywizm w sztuce

Artykuł analizuje głębokie współzależności między sztuką a aktywizmem w kontekście współczesnych zmian paradygmatu ekologicznego. Analizując „Bara/Ke” Benjamina Verdoncka oraz „Urban Action Clinic GARDEN” Marii Lucii Cruz Correia, Stalpaert przedstawia model sztuki jako eko-dyplomacji niezgody.

Jeszcze jedna rzecz. Z Benjaminem Verdonckiem rozmawiają Monika Kwaśniewska i Piotr Raganowicz-Macina

Benjamin Verdonck opowiada o swojej, bardzo szeroko zakrojonej, twórczości: począwszy od inicjatyw w przestrzeni miasta, przez kolekcje przedmiotów, po działalność teatralną i performatywną. Wyjaśnia, jak postrzega napięcie między prywatnością a aktywizmem w

ramach działalności artystycznej. Opowiadając o swojej edukacji i praktyce aktorskiej tłumaczy natomiast przyczyny rezygnacji z uprawiania tego zawodu zarówno w ramach teatru repertuarowego, jak i kolektywu.

ARCHIWUM

Katarzyna Fazan. Archiwum fotografii – Maszyna Pamięci i Śmierci

Paradoks przesłania Tadeusza Kantora z „Lekcji mediolańskich” – „o wszystkim pamiętać / i wszystko zapomnieć...” – stał się dla autorki punktem wyjścia do osadzenia pojęcia archiwum na skrzyżowaniu idei fenomenologicznych oraz koncepcji śladu. Rozpięcie sposobów rozumienia idei archiwum (podkreślające sprzeczności bliskie Kantorowi) pozwala udramatyzować jego funkcję jako rezerwuaru przeszłości i miejsca pustego. Artykuł rekonstruuje proces kreacji Żywego Archiwum w obrębie Cricoteki będącej dla Kantora miejscem konkretnym i przestrzenią idei. Materiałem poddanym analizie z zasobu archiwum stały się zbiory fotografii z początku i końca Teatru Śmierci. Tekst interpretuje serie obrazowe zmitologizowanego arcydzieła jakim jest „Umarła klasa”, istniejąca w sieci reprezentacji fotograficznych i w rozproszeniu sprawiającym, że „silne” przedstawienie rozplywa się i ginie, oraz zdjęcia utrwalające „Dziś są moje urodziny”, które w jakimś sensie nigdy nie zaistniało w kształcie ostatecznym, ale zostało utrwalone w materiałach wizualnych jako stabilne, spełnione dzieło sztuki.

Katarzyna Waligóra. Archiwum „porażki”/ porażka archiwum

Artykuł poświęcony jest analizie materiałów archiwalnych na temat spektaklu „Zbombardowani” w reżyserii Mai Kleczewskiej, którego premiera odbyła się w 2007 roku w Narodowym Starym Teatrze w Krakowie. Przedstawienie zostało zagrane zaledwie cztery razy i przez krytyków niemal jednogłośnie uznane za porażkę. Autorka poszerza oficjalne, instytucjonalne archiwum spektaklu o rozmowy z osobami zaangażowanymi w jego powstanie oraz z widzami. Stara się w ten sposób odpowiedzieć na pytanie: co zdecydowało o tak negatywnym odbiorze spektaklu.

Maryla Zielińska. Biblioteka Erwina Axera

Maryla Zielińska przygląda się księgozbiorem Erwina Axera, które towarzyszyły mu na różnych etapach życia. Píše o dwóch „zaginionych” bibliotekach. Pierwsza była związana z dzieciństwem, druga z pierwszymi samodzielными lekturami – zarówno powieści przygodowych, jak i polskich dramatów romantycznych. Autorka pisze o książkach, z

którymi Axer miał styczność jako student PIST-u, w czasie okupacji, jako dyrektor teatrów w Łodzi i Warszawie oraz o tych, które gromadził w swoich mieszkaniach. Według Zielińskiej doświadczenia życiowe Axera wpłynęły na to, że najważniejsze dla siebie książki doskonale pamiętał, nie będąc jednocześnie przywiązany do księgozbiorów, z którymi musiał się rozstawać.

SZCZĄTKI

Katarzyna Nowaczyk-Basińska. Krionika – nieśmiertelność jako performans językowy
XXI wiek staje się laboratorium testowania rozmaitych form „unieśmiertelniania” człowieka. Katarzyna Nowaczyk-Basińska prowadzi rozważania nad tym problemem analizując działalność Alcor: Life Extension Foundation – najbardziej zaawansowanej w badaniach firmy dysponującej procedurami pośmiertnego zamrażania ludzi (krionika). Autorka uznaje, że – w świetle nowych technologii – pytanie o nieśmiertelność dotyczy w istocie martwego ciała poddawanego różnym operacjom medyczno-eksperymentalnym, zmieniającym jego pierwotną postać. Jako punkt wyjścia przyjmuje semiotykę Charlesa Peirce’a; twierdzi, że unieśmiertelnianie, choć dotyczy transfiguracji martwego ciała, faktycznie odbywa się w znaku (w języku).

Dorota Jarząbek-Wasyl. Bioarchiwum

Artykuł przedstawia dzieje znajomości Ireny Solskiej i Stanisława Eliasza Radzikowskiego, oglądane przez pryzmat ich korespondencji (w zasobach Muzeum Narodowego w Krakowie, Biblioteka Czartoryskich). Dokumenty te stanowią nie tylko zapis relacji, ale i – ze względu na pomieszczone w kopertach osobiste pamiątki, intymne relikwie, jak i niedatowane, jednozdaniowe listy – przypadek archiwum wykraczającego poza tradycyjne ramy i klasyfikacje. Autorka proponuje termin „bioarchiwum” na określenie egzystencjalnego, materialnego i performatywnego wymiaru dokumentacji biograficznej.

REPERTUAR

Jakub Papuczys. Dwa pogromy

Jakub Papuczys recenzuje spektakl „1946” w reżyserii Remigiusza Brzyka (Teatr im. Stefana Żeromskiego w Kielcach, prem.: 16.12.2017). Papuczys nazywa strategię wykorzystywaną przez twórców do opowiadania o pogromie kieleckim „archiwalną antropologią”. Zwraca uwagę, że reżyser wraz z autorem tekstu, Tomaszem Śpiewakiem, skupiają się na śladach, rozproszonych relacjach i trudnościach w jednoznacznym ustaleniu biegu wydarzeń.

Papuczys docenia sposób angażowania widzów w spektakl oraz wykorzystanie przez twórców materiałów archiwalnych, takich jak fotografie i relacje świadków.

Katarzyna Lemańska. Wspólnota spalonej ziemi

Katarzyna Lemańska recenzję najnowszego spektaklu Teatru Polskiego w Podziemiu – „Państwa” w reżyserii Krzysztofa Garbaczewskiego – rozpoczyna od przywołania historii kolektywu, jaki powstał wokół Teatru Polskiego we Wrocławiu w geście kontestacji wobec dykcji Cezarego Morawskiego. Lemańska opisuje narzędzia formalne i teksty, którymi posłużono się w spektaklu, takie jak technologia Virtual Reality oraz pisma Jerzego Grotowskiego.

Teatr to coś, o co można walczyć. Z Zuzanną Grajcewicz rozmawia Dominika Bremer

Dominika Bremer rozmawia z Zuzanną Grajcewicz, autorką filmu „Wycinka” o aktorach i aktorkach Teatru Polskiego we Wrocławiu. Rozmowa dotyczy procesu powstawania filmu, okoliczności pracy nad nim, relacji reżyserki z aktorami i aktorkami. Grajcewicz opowiada również o obecnej sytuacji Teatru Polskiego w Podziemiu, jego statusie w aktualnej sytuacji polityczno-kulturalnej i zastanawia się, czy istnienie tak efemerycznego tworu jest symptomem konieczności zmiany polityki kulturalnej w zakresie teatru.

Jan Karow. Aktorzy przekłęci

Autor interpretuje spektakl „Mefisto” w reżyserii Agnieszki Błońskiej (Teatr Powszechny w Warszawie, prem.: 30.09.2017) jako manifest artystyczny na kanwie węgierskiego filmu Istvána Szabó oraz powieści Klausa Manna. W kontekście powiązania „Mefista” z „Klątwą” Olivera Frljicia, Karow analizuje wypowiedzi aktorów dotyczące ich sytuacji w obliczu realnego zagrożenia. Zwraca uwagę na wykorzystanie muzycznego motywu kankana jako istotnego elementu w budowaniu narracji w spektaklu Błońskiej.

Zuzanna Berendt. Społeczeństwo w potrzebie i pułapki bohaterstwa

Zuzanna Berendt recenzuje „Superspektakl” w reżyserii Justyny Sobczyk i Jakuba Skrzywanka, będący koprodukcją Teatru Powszechnego w Warszawie i Teatru 21 (prem.: 11.11.2017). Autorka skupia się na sposobach wykorzystywania w spektaklu figury superbohatera oraz próbach jej przemodelowania. Zaznacza, że twórcy wyraźnie osadzają przedstawienie w aktualnym kontekście społecznym i politycznym. Sobczyk i Skrzywanek formułują, jej zdaniem, postulat stworzenia takiej relacji między publicznością a artystami,

która umożliwiłaby rzeczywistą i krytyczną dyskusję na temat modeli współdziałania w społeczeństwie osób o różnych kompetencjach, poglądach i możliwościach.

Katarzyna Waligóra. Inwazja

Katarzyna Waligóra pisze o spektaklu Weroniki Szczawińskiej „Wojna światów” na podstawie powieści Herberta Georga Wellsa (Teatr Zagłębia w Sosnowcu, prem.: 4.11.2017). Waligóra zauważa, że reżyserka i Piotr Wawer (współpracujący ze Szczawińską w tworzeniu tekstu i dramaturgii) zmienili futurystyczną wizję ataku Marsjan na Ziemię z powieści w refleksję na temat tego, w jaki sposób wizja zagłady mogłaby oddziaływać na mieszczańskie społeczeństwo XIX wieku. Autorka analizuje sposób przedstawiania „obcych” w spektaklu oraz ich oddziaływanie na pozornie stabilny świat społecznych hierarchii.

Piotr Dobrowolski. Anarchia, zawsze i wszędzie

Piotr Dobrowolski recenzuje spektakl „K.” Moniki Strzępki i Pawła Demirskiego (Teatr Polski w Poznaniu, prem.: 4.11.2017), będący bezpośrednim komentarzem do obecnej sytuacji społeczno-politycznej. Analizuje znaczenia wynikające z nadania postaciom autentycznych tożsamości polskich polityków. Charakteryzuje środki aktorskie wykorzystywane w kreowaniu roli Jarosława Kaczyńskiego przez Marcina Czarnika i Donalda Tuska przez Jacka Poniedziałka. Dobrowolski stwierdza, że spektakl, którego akcja rozgrywa się w październiku 2019 roku, jest pełną goryczy prognozą przyszłości.

OPERA

Natalia Jakubowa. Kobiety i wojna

Natalia Jakubowa pisząc o operach powstałych na podstawie poetyckich powieści Ludovico Ariosta i Torquata Tassa – *Alcyny* i *Armidy*, koncentruje się na projektowanych w nich rolach genderowych. Autorka zauważa, że o ile w inscenizacji *Alcyny* z 1998 roku Jossi Wieler i Sergio Morabito przełamywali stereotypowe myślenie o roli kobiety, o tyle powstałe w ostatnich latach realizacje *Armidy* Ivana Alexandre’a i *Alcyny* Adriana Noble’a powielają temat „kobiecej słabości” i nie polemizują z typowym dla oper przedstawieniem kobiet jako źródła zła. Autorka wyjaśnia, że zachowawczość i asekuranctwo współczesnych reżyserów przejawia się przede wszystkim w kostiumach i choreografii.

ZAGRANICA

Joanna Zielińska. Teatr – przestrzeń tożsamości

Autorka opisując 57. edycję Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego MESS w Sarajewie wyróżnia trzy spektakle: „Unwanted” Dorothée Munyanezy, „Mdlx” grupy Motus, „Sloboda je najskupja kapitalistička riječ” Mai Pelević i Olgi Dimitrijević. Wspomina także o dwóch bośniackich produkcjach – „Moja fabrika” Selmy Spahić oraz „Otkrivanje žene” Harisa Pašovicia. Odczytuje je w kontekście przemian społeczno-politycznych i konfliktów zbrojnych jako próbę definicji tożsamości kraju i zwraca uwagę na reakcje widzów. Autorka zastanawia się, czy twórcy bośniackiego teatru, podejmujący od dwóch dekad temat przeszłości, nie powinni stawiać nowych pytań i poszukiwać innych form.

Anna R. Burzyńska. Prawda, prawda i po prawdzie

W relacji z Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego Sirenos w Wilnie (28.09 – 13.10.2017) Anna R. Burzyńska analizuje trzy produkcje Narodowego Litewskiego Teatru Dramatycznego: spektakl „Lokis” w reż. Łukasza Twarkowskiego, „Trzy siostry” Yany Ross i „Zieloną łąkę” Jonasa Tertelisa i Kristiny Werner. Te krańcowo odmienne inscenizacje łączą spojrzenie na tożsamość i historię Litwy oraz losy jej mieszkańców z perspektywy współczesności zainfekowanej wirusem postprawdy i fake newsów.

FESTIWALE

Dorota Sosnowska. Teatr krytyczny, wojna i przypadłość

Dorota Sosnowska opisuje „Desant UA!” – Przegląd Teatrów Ukraińskich w Warszawie (2–5.11.2017). Przygląda się wybranym przedstawieniom zestawiając je z zaproponowaną przez kuratorki projektu – Joannę Wichowską oraz Rozę Sarkisian – perspektywą, dotyczącą krytycznego i kontestacyjnego potencjału ukraińskiego teatru offowego, który – w przeciwieństwie do instytucji – jest według nich obszarem radykalnych głosów i gestów sprzeciwu wobec opresji politycznych. Sosnowska proponuje inną perspektywę, pisząc, że wybrane spektakle „pozwalają zapytać nie tyle o krytyczność i polityczność tego teatru, ile raczej o wyjątkową tożsamość teatru rodzącego się z doświadczenia wojny, traumy i kryzysu”.

Monika Kwaśniewska. Przekraczając niemożliwe

Kwaśniewska analizuje spektakle prezentowane podczas 22. Konfrontacji Teatralnych w Lublinie (6–15.10.2017) – „Real magic” Forced Entertainment, „Dead of Pole Dancer” oraz „Macho Dancer” Eisy Jocson, trzy spektakle Benjamina Verdoncka, „Still life” Agaty Maszkiewicz i Vincenta Tirmarche oraz „Natten” Mårtena Spångberga. Umieszcza je w

zaproprowanym przez kuratorów kontekście konstruktywnego i politycznego potencjału fikcji, która pozwala pomyśleć o tym, co niemożliwe. Drugą ramą artykułu jest sytuacja festiwalu, który po zakończeniu tegorocznej edycji zrezygnował z dalszej współpracy z Martą Keil i Grzegorzem Reske – kuratorami od pięciu lat konsekwentnie tworzącymi jego, unikatową na mapie Polski, tożsamość.

Olga Katafiasz. Poza wspólnotą

Punktem wyjścia relacji Olgi Katafiasz z 10. Międzynarodowego Festiwalu Boska Komedial w Krakowie (9–16.12.2017) jest kontrowersyjny werdykt jury, które główne nagrody przyznało „Sekretnemu życiu Friedmanów” Marcina Wierzchowskiego oraz spektaklowi „Będzie pani zadowolona, czyli rzecz o ostatnim weselu we wsi Kamyk” Agaty Dudy-Gracz. Katafiasz docenia spektakl Wierzchowskiego i stanowczo krytykuje obraz rzeczywistości przedstawiony w „Będzie pani zadowolona...”. Zastanawia się też nad nieobecnością „Klątwy” Olivera Frlijicia, a pisząc o kolejnych prezentowanych na festiwalu spektaklach, zadaje pytanie o to, czy – zgodnie z zapowiedziami w programie – są ważnymi głosami na temat sytuacji polskiej kultury i demokracji.

Marta Bryś. Opowieści wpisane w miasto

Marta Bryś recenzuje festiwal „Genius Loci” (10–24.10.2017). Autorka opisuje tegoroczną edycję w perspektywie poprzednich, wskazując na ciekawe zmiany: w programie znalazły się nie tylko spektakle, ale również instalacje; wydarzenia pokazywane były też poza Krakowem. Bryś opisuje wybrane wydarzenia, zastanawiając się, między innymi, nad tym, jak funkcjonowały w miejscu ich powstania (instalacja „Szkoła utopii” Marcina Chlandy i Marka Chlandy) oraz w uruchomionej perspektywie pamięciowej lub historycznej („Rabacja” Jakuba Roszkowskiego, „W ogień!” Wojtki Klemma i Mateusza Pakuły).

Justyna Wota. Małe wielkie mitologie a nowy teatr

Justyna Wota w relacji z 4. Festiwalu Nowego Teatru – 56. Rzeszowskich Spotkaniach Teatralnych (17–26.11.2017) analizuje dwa spektakle: „Bzik. Ostatnia minuta” Eweliny Marciniak oraz „Sekretne życie Friedmanów” Marcina Wierzchowskiego. Autorka opisuje zawarte w nich refleksje twórców, przygląda się znaczeniom poszczególnych scen, podkreśla rolę publiczności w konstruowaniu scenicznego świata. Zwraca uwagę na sformułowaną podczas debat próbę zdefiniowania pojęcia „nowego teatru”, którą twórcy festiwalu podjęli już w poprzedniej edycji.

TEATR W KSIĄŻKACH

Piotr Dobrowolski. Horyzonty wyobraźni

Autor pisze o książce „Sztuczne natury. Performanse technonauki i sztuki” Mateusza Borowskiego i Małgorzaty Sugiery (Księgarnia Akademicka, Kraków 2016). Dobrowolski opisuje główne obszary badań autorów, odwołuje się do pojawiających się w tekście pojęć, a także zwraca uwagę na wykorzystane przykłady zaczerpnięte z kultury popularnej. Podsumowuje, że lektura „jest interesującą przygodą, pozwalającą na odkrywanie zaskakujących połączeń i zależności pomiędzy nauką a artystyczną fikcją”.